

Arcképvázlat Kovács Vilmosról

Kovács Vilmos a kárpátaljai irodalom leghitelesebb modern költője. Ő az a költő, aki Kárpátalján a szovjet éra alatt elsőnek nyíltan és tudatosan vállalta magyarságát. Nyíltan és büszkén vállalta a nemzetiségi létérzésnek nemcsak a nyelvi, hanem a nemzeti hovatartozását is. Költészetét a történeti tudatosság, a kifejezés tisztasága jellemzi. Népének sorsával elégedetlen. Munkáiban a társadalmi és az egyéni, a nemzeti és a nemzetiségi sorskérdések ábrázolódnak.

Műveiben együtt jelentkeznek a küldetésstudat és az írói sorsvállalás. Személyét tekintve alapvetően kontemplatív alkat, de megértve a kárpátaljai magyarság nehéz helyzetét – vállalta a „szószóló” feladatát. Munkáiban egyértelműen kifejezi mind a maga, mind a kárpátaljai magyarság lelkiállapotát, szorongásait, olykor gyászát. Van ereje bátorítani, a nehéz helyzetben való helytállásra buzdítani, hangot adni, erősíteni a szabadság iránti vágyat.

Kovács Vilmos írásaiban a művészet, az irodalom, az egyén szabadságát hirdeti. Sajátos karakterű korszerű lírát teremtett. Állandó harcban állt a sematizmus és a dogmatizmus híveivel. A nevével fémjelzett művekben jól nyomon követhetjük a „váltás” szándékát – szabadabb, egyetemesebb érvényű, modernebb stílus kialakítását illetően.

Erőtéljes hangú elkötelezett munkása volt maroknyi népének. Olyan földi létről álmodozott, amelyben az egyén, a közösség, a költő egyaránt megvalósíthatja magát. Kovács Vilmos sorsa nemzetiségi költősors is egyaránt. Ő a világot megváltani akaró költő, verse minden sorában a történelmi időt, századunk válságos történelmét mutatja be. Verseiben gyakran túlságosan is fölforrósodik a szenvedély, ami csakis annak köszönhető, hogy mértéknek csak egyetlen egyet ismert: saját lelkiismeretét. A legjobbak, a legigazabbak, a legkitartóbbak közül való. Egész életében örökös lángolásban élt. Egészséges szenvedélyektől lobogó, karizmatikus személyisége révén emberfeletti erővel próbálta letörni a kárpátaljai magyarság elé vont szellemi akadályokat. Küzdőszelleme, magatartása elévülhetetlen etikai példa. Kovács Vilmost már életében a kárpátaljai magyar irodalom jelentős képviselőjeként tartotta számon a köztudat. Életműve Kárpátalján meghatározó volt és marad.

1927. június 4-én született a Bereg megyei Gáton. Apja ácsmester volt, a Kommunista Párt tagja, a munkásmozgalom aktív harcosa. Ennek következtében a cseh és magyar hatóságok is több ízben internálták. Az állandó rendőri megfigyelés alatt álló házban szinte napirenden voltak a házkutatások és ezek velejárói: a letartóztatások, a munkanélküliség, a nyomor. Rosszultápláltsága következtében anyja tuberkulózist kapott és 33 évesen ebbe halt bele. Kovács Vilmos ekkor kilenc éves volt.

Édesapját 1938 végén letartóztatták, a családot pedig kitoloncolták Gátról. Előbb Beregszászon, majd egy évvel később Munkács külvárosi negyedében települtek le. 1945-ben pedig a sztálinista kor hurcolja meg, a „nép ellensége” titulussal, mert 1944 novemberében szót mer emelni a több ezer magyar deportált érdekében. Akárcsak kortársainak zöme, ő is a munkatáborok áldozata lett. Apa nélkül nőtt fel. Ezt írja életrajzában: »... Sok

mindenen mentem keresztül. Sorsom úgy alakult, hogy egy kis zárt közösség szószólója s egy világ sorsát intéző roppant birodalom idegvégződése lettem.»

Gyermekkorát szülőfalujában töltötte. A gyermekkor élményvilága a falusi környezetből fakad. Gátnak, ennek a honfoglalás kori településnek a hatása, az itt élő és küzdő emberek lelkivilága, a sokszor felsíró három rézharang megannyi verssort szül majd agyában. Középiskolai tanulmányait a munkácsi kereskedelmi szakközépiskolában végezte, ott is érettségizett 1945-ben. 1949-ben újra Munkácson találjuk. Az 1950-es évek elején pénzügyi-közgazdasági főiskolát végzett. 1958-ig Munkácson az ukrán járási napilapnak volt a könyvelője. Itt került kapcsolatba az újságírással és az irodalommal. 1958-tól a Kárpáti Kiadó magyar osztályának a szerkesztője, később pedig a vezető-szerkesztői tisztséget töltötte be egészen 1971-ig, amikor is állásából „eltanácsolták”, állásától megfosztották, munkahelye feladására kényszerült.

Első írásaival az 1950-es évek közepén jelentkezett a *Szovjet Kárpátontúlon* (1955), a *Kárpátok* (1958) című antológiákban. Első önálló verseskötete, a *Vallani kell* 1957-ben jelent meg. Hamarosan követte ezt két újabb önálló verseskötete, a *Tavaszi viharok* (1959) és a *Lázás a föld* (1962). Utolsó verseskötete, a *Csillagfénynél* 1968-ban jelent meg. 1963-ban Moszkvában orosz nyelven adták ki a *Veszennyaja burja* című versgyűjteményét. A *Holnap is élünk* című regénye pedig 1965-ben jelent meg.

Kárpátalján az 1950-es évek irodalma a naprakész politikai programok széleskörű terjesztése volt. Kovács Vilmost riasztotta az effajta hangvétel és megnyilvánulás. Írásaiban, műveiben új szín, új forma és hiteles tartalom jelent meg. Realista látásmódja új irányt szabott a kibontakozáshoz.

Kovács Vilmos az 1960-as évek közepétől egyre inkább és egyre hangosabban sürgeti a magyar nyelvű óvodák és iskolák hálózatának bővítését, a magyar nyelvű egyetemi felvételi vizsgák bevezetését. Ennek következtében szembekerült a hatalom képviselőivel, egyre gyakoribb és egyre súlyosabb rágalmak érik. Az ideológiai terror meghozta a továbbiakban a gyümölcsöt. E hatás következtében barátai többnyire elpártolnak tőle. Csak a Forrás Stúdió fiataljainak segítségére számíthatott, akik ennek a barátságnak az ápolása miatt maguk is kegyvesztettek lettek, ugyancsak összeütközésbe kerültek a rend képviselőivel. A vele szimpatizáló fiatalokat megsemmisíteni igyekeztek. Átmenetileg megvonták tőlük a tanulás jogát is.

Az 1970-es évek elejétől az irodalmi élet perifériájára kényszerült. Életének utolsó éveit a rákényszerített magányban, betegség és nélkülözések között teltek, de ekkor is dolgozott. Elsősorban etimológiával és a magyarság őstörténetével foglalkozott. Az 1970-es évek elejétől írásai Kárpátalján nem jelentek meg, de ebben az időben a magyarországi lapokban is többnyire csak nyelvművelő cikkei láttak napvilágot. Így több kötetnyi kézírata maradt hátra, az utókorra. Többek között szaktudósok feladata lesz eldönteni, hogy a magyarság őstörténetével foglalkozó tanulmánya milyen értékű.

Utolsó éveiben írt munkái közül mindössze néhány, de igen jelentős verse (*Verecke, Bihaháton, Testamentum, Világító örmény püspök fohásza az Úrhoz*), novellája (*Kiskarácsony, Ebédszünet*) és tanulmánya (*A kazár rejtély*) jelent meg. Ezek is előbb magyarországi kiadványokban, és csak a rendszerváltás után jelentek meg kárpátaljai kiadóknál.

Dédelgetett álma volt tanulmányt írni „Kárpátalja igaz történetéről”, „nyelvrokonainkról”. Ugyancsak tervei között szerepelt regényt írni „Kis-Kovács Jánosról, a beregszászi vöröskatonáról”. Terveit gyógyíthatatlan betegsége megghiúsította. Három héttel Budapestre való áttelepülése után 1977. november 13-án hunyt el.

»Aki egész életében arra vágyott, hogy emberi tartásához méltó csatában essen el, kénytelen volt beérni a véletlennel: a puha párna lett végső szorítója.«*

Kovács Vilmos személyében a kárpátaljai magyarság és a magyar irodalom bátor harcosa tért igen korán, mindössze ötven évesen örök nyugalomra. Halálával a kárpátaljai magyar irodalom nagy egyénisége távozott. Egész életében meggyőződése, hite, igazságkereső küzdelme, az irodalom, az emberiség iránti odaadás vezérelte. Temetésén joggal mondhatta el Takács Imre: »A magyar nyelvű kultúra térképén mindig ott lesz neved a kárpát-ukrajnai övezetben...«**

---

* Szakolczay Lajos: *Dunának, Oltnak: Lira és erkölcs*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1984: 202.

** Takács Imre: Kovács Vilmos búcsúztatása. *Kortárs* 1978/2: 237.